

PRZEPYCH I ASCEZA

PRZEWODNIK PO TRADYCYJNEJ
ARCHITEKTURZE JAPONSKIEJ

JOANNA ZAKRZEWSKA

 KIRIN

Próbka książki wyłącznie do celów informacyjnych.

© Copyright by Wydawnictwo KIRIN

PRZEPYCH I ASCEZA

PRZEWODNIK PO TRADYCYJNEJ
ARCHITEKTURZE JAPONSKIEJ

JOANNA ZAKRZEWSKA

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....5

CECHY ARCHITEKTURY JAPOŃSKIEJ9

- Powiązanie z naturą 9
- Szkieletowa konstrukcja.....11
- Modułowość13
- Okresowe czerpanie
z obcych wpływów14
- Światło15
- Dbałość o detale15
- Szacunek dla tradycji16
- Przepych i asceza.....17

PREHISTORIA.....19

- Jōmon20
- Yayoi.....23

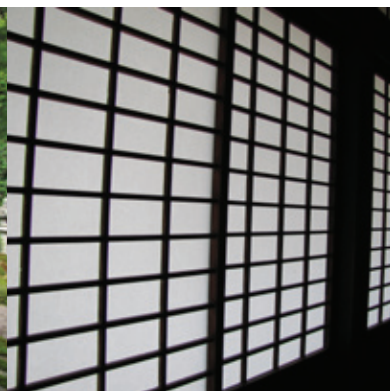
- Kofun..... 28
- Chramy shintō i Ise-jingū..... 31
- Najstarsze style chramów 33

ASUKA38

- Ogólna charakterystyka okresu..... 38
- Świątynie buddyjskie okresu Asuka 38
- Świątynia Hōryū-ji.....44
- Stolica Asuka49
- Pierwsza stała stolica Fujiwara-kyō.....50

STAROŻYTNOŚĆ52

- Krótką charakterystyka okresu..... 52
- Stolice starożytności.....54
- Geomancja.....54
- Ogólny plan stolic cesarskich.....58

Stolica Heijō-kyō (Nara)	59	Architektura rezydencyjna	
Heian-kyō (Kioto).....	61	<i>shoin-zukuri</i>	93
Architektura rezydencyjna		Rezydencje samurajskie i styl	
starożytności.....	63	<i>buke-zukuri</i>	98
Architektura rezydencyjna		<i>Shukuba machi</i>	99
<i>shinden-zukuri</i>	64	Zamki	100
Ogrody przy <i>shinden-zukuri</i>	67	Typy zamków.....	104
Byōdō-in.....	72	Miasta przyzamkowe	106
Kyōto goshō.....	74	Pawilon herbaciany.....	107
Architektura sakralna.....	76	Architektura pawilonu herbacianego	108
Świątynie buddyjskie.....	76	Architektura sakralna.....	111
Świątynie górskie	80	<i>Wayō</i>	111
Architektura shintō	87	Tōdai-ji i styl <i>daibutsu-zukuri</i>	112
Nowe style chramów:		<i>Zenyō</i>	114
<i>nagare-zukuri</i> i <i>kasuga-zukuri</i>	88	<i>Setchuyō</i>	116
Połączenie architektury buddyjskiej		Ogrody medytacyjne	116
i shintōistycznej.....	89	Najbardziej znane świątynie.....	117
ŚREDNIOWIECZE	92	Kinkaku-ji	118
		Ginkaku-ji.....	119
Krótką charakterystyką okresu	92	Ogrody spacerowe.....	121
Architektura świecka.....	93	Bramy	122

OKRES EDO 129

Ogólna charakterystyka okresu.....	129
Miasto stołeczne Edo.....	130
Miasta.....	131
Domy mieszczan <i>machiya</i>	132
Miasta administracyjne - Takayama.....	133
Miasto przyzamkowe Kanazawa.....	136
Magazyny <i>kura</i> oraz miasto Kurashiki.....	137
Kurashiki - przykład miasta kupieckiego.....	140
Zabudowa wiejska <i>minka</i>	141
Skansen Hida.....	144
Estetyczna polaryzacja okresu Edo.....	144
Tōshō-gū i <i>gongen-zukuri</i>	146
Zamek Nijō.....	150
Styl <i>sukiya</i> i willa Katsura.....	154
Katsura Rikyū.....	155
Muzeum Edo-Tokyo.....	156
Parki tematyczne okresu Edo.....	157
Edomura.....	157
Kyoto Studio Park.....	157

WSPÓŁCZESNOŚĆ - TRADYCJA

PO NOWEMU 158

Przemiany okresu Meiji.....	158
<i>Motra</i>	160
<i>Ryokan</i> - zajazd w tradycyjnym stylu.....	163
Hotele <i>ryokany</i>	164
Świątynie w stylu tradycyjnym.....	165
Sensō-ji.....	165
Meiji-jingū.....	166
Yasukuni-jinja.....	166
Metabolizm.....	166
Tradycyjne rozwiązania w nowoczesnych budynkach.....	168

BIBLIOGRAFIA 170

Pozycje zwarte.....	170
Artykuły.....	171
Źródła internetowe.....	171

[PO PRAWĘ] ULICZKI MIASTA
PRYZAMKOWEGO KANAZAWA.

OKRES EDO

Okres Edo datuje się na lata 1603–1868 i nazywa się go japońską nowożytnością. Z nowo powstałego miasta Edo (dzisiejsze Tokio) krajem rządili kolejni szoguni z rodu Tokugawa, sprawując ścisłą kontrolę nad administracją, polityką, życiem obywateli, a nawet kulturą.

Ogólna charakterystyka okresu

W OPARCIU o klasę wojskowych oraz o filozofię neokonfucjańską *bakufu* stworzyło sprawnie działający mechanizm władzy. Społeczeństwo zostało podzielone na nienaruszalne klasy społeczne, przy czym najwyższą byli *bushi* (wojownicy), po nich chłopi, rzemieślnicy, a najniżej stali kupcy, jako „nic nieprodukujące darmozjady”. Każda klasa miała przypisane nie tylko prawa, przywileje i obowiązki, ale również skodyfikowany sposób ubierania się, styl budowania domów, używania pojazdów, dopuszczalnych kolorów ubrań czy rodzajów drewna do wznoszenia domów. Wojownicy w tym czasie zyskali wyłączne prawo noszenia dwóch mieczy, ale jednocześnie odebrano im prawo do za-

robku innego niż żołąd (nie mogli uprawiać roli czy parać się kupiectwem). Dwie najniższe klasy stopniowo złączyły się w klasę mieszczan, tzw. *chōnin*. A ponieważ miasta rozwijały się bardzo prężnie, również ta klasa ewoluowała, stopniowo bogaciła się i stwarzała zapotrzebowanie na specyficzny typ kultury – kulturę miejską, plebejską (teatr *kabuki*, *bunraku*, drzeworyty, dzielnice rozrywki, drukowane książki). Aby zapewnić sobie lojalność panów feudalnych *daimyō*, szogunat zatwierdził specyficzny sposób przydzielania prowincji pod zarząd (wiernie Tokugawom rody otrzymały prowincje blisko Edo) oraz system obowiązkowej okresowej służby na dworze szoguna. Służba ta wymagała od pana feudalnego rocznej obecności w Edo, który po tym okresie wracał

na rok na swoją prowincję, jednocześnie pozostawiając na dworze szoguna dzie dzica w formie zakładnika. Skutkiem tego systemu była konieczność ciągłego przemieszczania się *daimyō* wraz ze świtą, co przyczyniało się do rozwoju sieci traktów krajowych, miasteczek postojowych *shukuba machi* (opisanych w poprzednim rozdziale) oraz miast, w szczególności samego Edo. Niezamierzonym raczej przez szoguna skutkiem był również intensywny rozwój kultury na prowincji. Okres Edo był także czasem zamknięcia kraju na kontakty z zagranicą, zwanym *sakoku*. Dzięki temu była to kolejna epoka, kiedy mogła rozwinąć się specyficznie japońska kultura. Stopniowo system, oparty na stosunkach feudalnych i ścisłym nadzorze, ulegał wypaczeniu, a niezadowolone

[PO PRAWEJ] ULICE EDO. MAKIETA
W MUZEUM EDO-TOKYO.

społeczne wszystkich klas społecznych, w tym również klasy najwyższej, samurajów, doprowadziło do przewrotu i tzw. Restauracji Meiji. Nie miały udziału w powstałym pod koniec okresu fermentu amerykańskie okręty, które w 1853 roku przyplęły do wybrzeży Japonii, zmuszając szoguna do otwarcia granic.

Miasto stołeczne Edo

W OKRESIE Edo podstawowy system zarządzania krajem nie uległ zmianie. Cesarz mieszkał w stolicy, czyli w Kioto, zaś szogun zarządzał państwem z wybranego przez siebie miejsca, które jednocześnie stawało się centrum politycznym, administracyjnym, a także kulturalnym kraju. Wybór Tokugawy Ieyasu padł na Edo-jō, niewielką twierdzę zbudowaną w XV w. przez Ōtę Dōkana (1432-1486) nad dzisiejszą Zatoką Tokijską. Teren ten poprzednio należał do rodu Edo, a najprawdopodobniej w XII wieku istniała tu rezydencja samurajska, zwana Edo Yakata. Sięgając głębiej w historię, w VII wieku stała tam strażnica prowincjonalna, a w VIII wieku także świątynia Koku-bun-ji. Ieyasu przejął twierdzę w 1590 roku i zaczął rozbudowę zamku. Pierwsze prace obejmowały wykopanie kanału do transportu materiałów, a następnie fosy. Ostatecznie teren został

powiększony, a zamek znacznie rozbudowany. Zewnętrzny mur miał długość 16 kilometrów i grubość 5 metrów. Otoczony był labiryntem fos (zewnętrznych i wewnętrznych), które oddzielały różne części fortyfikacji: główny okrąg obronny *honno maru*, gdzie znajdowała się wieża *tenshu*, oraz cztery pozostałe: *nino maru* (drugi okrąg), *sanno maru* (trzeci), *nishino maru* (zachodni) oraz *kitano maru* (północny). Na terenie zamku znajdował się także ogród *Fukiage*. Wkrótce niewielkie miasto przyzamkowe *jōka machi* rozwinęło się w wielką aglomerację miejską. Gwałtowny wzrost populacji miejskiej był efektem przede wszystkim systemu *sankin kōtai* - obowiązkowej służby panów feudalnych na dworze szoguna. Każdy *daimyō* musiał na terenie

miasta zbudować i utrzymać przynajmniej jedną rezydencję *yashiki*. Przy rezydencjach powstawały domy dla świtów i służby, a poza nimi całe miasto wypełniło się domami kupców i rzemieślników, zaopatrujących panów we wszystkie możliwe towary i usługi. Według danych z roku 1644 miasto składało się z 300 kwartałów *chō*. W roku 1693 liczyło ok. 800 tys. mieszkańców, co plasuje je wśród największych aglomeracji świata w tym okresie. Po pożarze w 1657 roku rząd zarządził systematyczną przebudowę oraz sporządzenie map. Zaplanowano bardziej rozproszoną zabudowę oraz pozwolono na krycie dachów dachówką.

Dzisiejszy Pałac Cesarki w Tokio znajduje się na terenie dawnego zamku szoguna, choć z czasów Edo nie zachowało się

[PONIŻEJ] ULICA SANNO MACHI, TAKAYAMA.
WIDOCZNE BUDYNKI MIEJSKIE STOJĄCE
BEZPOŚREDNIO PRZY ULICY, ZWRÓCONE DO NIEJ
STRONĄ OKAPOWĄ HIRA-IRI.

wało się wiele budynków. Współczesne zabudowania mieszkalne rodziny cesarskiej mieszczą się na terenie dawnego obszaru zachodniego, a tam, gdzie był główny okrąg obronny, obecnie znajduje się ogród.

Miasta

W OKRESIE Edo nastąpił intensywny rozwój japońskich miast, nie tylko samego Edo, które było centrum władzy. Dla

[PO PRAWIEJ] WARSZTAT TKACKI, SKANSEN
HIDA-NO SATO.

przykładu Kioto w 1634 roku posiadało 410 tys. mieszkańców. Znałe było z produkcji wyrafinowanych artykułów rękodzieła i sztuki oraz jako popularne miejsce do odwiedzania. Do rangi wielkiego miasta urosła także portowa Osaka, w XVII w. zbliżona wielkością do Kioto; znana była jako miasto produkcyjne, gdzie wytwarzano produkty codziennego użytku, takie jak ubrania, sake, medykamenty czy wyroby z metalu, a tak-

że tłoczono oliwę. Zwana była „kuchnią kraju”, jako że to tu zwożono z całego państwa ryż, cukier i sól.

Miasta okresu Edo można podzielić na kilka typów. Po pierwsze były to miasta administracyjne, gdzie mieściła się siedziba władz regionu. Najczęściej były to miasta typu przyzamkowego *jōka machi*, gdzie znajdowały się również dzielnice kupieckie i rzemieślnicze z domami typu *machiya*. Powstawały także miasta kupieckie, bez części administracji państwowej oraz miasta administracyjne bez zamku. Drugim typem były miasta pocztowe *shukuba machi*, położone przy głównych traktach wiodących do Edo, gdzie zatrzymy-

[PO LEWEJ] TYPOWY DOM MIEJSKI MACHIYA, TAKAYAMA.

doma oraz część mieszkaniową *kyoshit-subu*. Doma miała podłogę z ubitej gliny, zaś *kyoshitsubu*, składająca się z jednego lub więcej pomieszczeń, miała podwyższone drewniane podłogi, a w bogatszych domach również pomieszczenia z matami *tatami*. Podobnie jak w przypadku domu wiejskiego, głównym wejściem do mieszkania były zwykle wielkie drzwi *ōdo*, przez które wchodziło się bezpośrednio do *doma*. Dachy domów początkowo były kryte gontem i utrzymywane na miejscu przez kamienie *ishioki itabuki*; z czasem zaczęto stosować dachówkę. Podobnie było w przypadku ścian: pierwotnie były cienkie, z odsłoniętym drewnem konstrukcyjnym, lecz z czasem zaczęto nakładać na nie gruby tynk zwany *ōkabe-zukuri*. Oba rozwiązania były częściowo próbą zapewnienia ochrony przed ogniem. Górne kondygnacje również rozwinęły się od początkowo ciemnych, niskich poddaszy do apartamentów o pełnej wysokości. Najwcześniejsza zachowana *machiya* to dom Kuriyama w Narze, który pochodzi z 1607 roku. Typowa działka domu miejskiego była wąska, ale głęboka, z magazynami *kura* i innymi pomocniczymi konstrukcjami na tyłach domu. Większość *machiya* to domy przylegające do ulicy stroną okapową *hira-iri*, w której znajdowały się drzwi wejściowe,

wali się podróżni i posłańcy. Trzecim typem były miasta przyświątynne, tzw. *monzen machi* (dosł. „miasto przed bramą”), zajmujące się głównie zaspokajaniem potrzeb pielgrzymów i gości. Najczęściej były to osady położone wzdłuż drogi dojazdowej do świątyni, składające się z domów, zajazdów gościnnych, sklepów sprzedających żywność, napoje czy produkty lokalne. Wywodziły się one z targu *ichiba*, który odbywał się przed bramami głównego sanktuarium. Jako miasta specyficznie nastawione na obsługę pielgrzymów rozwinęły się w okresie Edo, kiedy pokojowe warunki i dobrobyt sprawiły, że pielgrzymki stały się coraz popularniejsze. Istniały również miasta portowe, na przykład Nagasaki, czy górnicze, jak Aikawa. Charakterystyczną cechą miast re-

gionalnych były domy kupców *machiya* oraz magazyny *kura*.

Domy mieszczan *machiya*

KSZTAŁTUJĄCE się od średniowiecza domy mieszczan (kupców i rzemieślników) zwane *machiya* w okresie Edo przeżywały szczyt rozwoju. Zwykle przylegały one bezpośrednio do ulicy i łączyły funkcje mieszkalne z warsztatem, biurem lub sklepem, wspólnie zwanymi *mise*. Strefa handlowo-warsztatowa zajmowała przednią część domu i była wyposażona w różnego rodzaju przesuwane lub składane okiennice, które otwierały się na ulicę, umożliwiając wyłożenie towarów. W planie *machiya* była podobna do budownictwa wiejskiego. Podziały wewnętrzne wyróżniały przestrzeń usługowo-pracowniczą

[PO PRAWĘ] TEREN URZĘDU JINYA
W TAKAYAMIE.

choć spotyka się również domy zwrócone ku ulicy stroną szczytową. Rozmiar działki był zróżnicowany i zależał głównie od zamożności właściciela. Najczęściej wahał się od ok. 6 metrów do 18-20 metrów na szerokość.

Miasta administracyjne - Takayama

SCENTRALIZOWANY feudalizm okresu Edo przyczynił się do rozwoju miast administracyjnych, skupionych najczęściej wokół zamku, skąd pan feudalny zarządzał

zał prowincją. Siedziba administracji wymagała zwykle oddziału wojowników, którzy swoją zbrojną siłą zapewniali posłuszeństwo i respekt. W ten sposób powstawał schemat miasta, w którym zamek otoczony był kwartałami woj-

skowymi, a dopiero poza tymi obszarami rozciągały się kwartały kupców i rzemieślników, z domami rozmieszczonymi bezpośrednio przy drodze (*machiya*). Najbardziej na zewnątrz położone były kwartały świątynne. Jeszcze dalej mieściły się dzielnice rozrywki oraz osiedla biedaków i żebraków. Przykładem takiego miasta wokół zamku jest Kanazawa (pref. Ishikawa). Innym przykładem miasta administracyjnego jest Takayama (pref. Gifu), w której nie ma zamku, a jedynie okręg administracyjny.

Miasto Takayama, zwane również Hida-Takayama, leży w prefekturze Gifu, w regionie Hida, u stóp Alp Japońskich. Znane jest ze swojej pięknej, dobrze zachowanej starówki z szeregami domów w zabudowie miejskiej, z licznych muzeów sztuki i rzemiosła oraz budynków administracyjnych z okresu Edo. Miasto Takayama zajmowało wyjątkową pozycję w strukturze administracyjnej tego czasu. Państwo pod rządami szogunów z rodu Tokugawa podzielone było na prowincje *hany*, którymi za

Ôkabe-zukuri 大壁造

Metoda wykańczania ściany, w której podkład podtynkowy, złożony z kratki *shitaji*, wykonanej z drewnianych deseczek pionowych i poziomych, montuje się od zewnątrz do konstrukcji nośnej przegrody (słupki są niewidoczne z zewnątrz). Na tak przygotowane płaszczyzny nakłada się kilka warstw tynku *shikui*. Pierwszą warstwą jest tynk błotny *tshikabe* zmieszany ze słomą. Kolejne warstwy są coraz bardziej uszlachetniane, aż do ostatniej, która jest starannie wygładzana i przeważnie ma kolor biały. Elementy drewniane są zwykle widoczne wewnątrz budynku. Budynki w ten sposób zbudowane były często określane jako *nuriya*. Technika ta początkowo była związana z budownictwem zamków obronnych, lecz z czasem została przejęta w domach mieszczan *machiya* i domach wiejskich *minka*, głównie ze względu na swój przeciwpożarowy charakter. Tynkowanie kamienic ograniczało się zwykle do ścian bocznych oraz do górnej kondygnacji elewacji przedniej i tylnej. Powierzchnię drewnianą elementów konstrukcyjnych parteru pozostawiono nieotynkowaną. Innym typem wykończenia ściany jest *shinkabe-zukuri* [真壁造], która wykonana jest w podobny sposób, z tą różnicą, że słupy nośne są widoczne z zewnątrz.

Przepych i asceza. Przewodnik po tradycyjnej architekturze japońskiej

Autor: Joanna Zakrzewska

Pałace możnych, średniowieczne zamki, świątynie buddyjskie, chramy shintō i kryte strzechą wiejskie chaty – tradycyjna japońska architektura budzi zachwyt zarówno samych Japończyków, jak i turystów. Jednak aby w pełni docenić jej piękno, warto poznać jej tajniki: założenia planistyczne, rozwiązania zapewniające trwałość na terenach aktywnych sejsmicznie, historię i obce wpływy (głównie chińskie) oraz rzecz jasna symbolikę.

Ten wszechstronny, bogato ilustrowany przewodnik obejmuje takie tematy, jak:

- ewolucja japońskiej architektury od neolitycznych ziemianek po obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO;
- charakterystyka, style i nieodzowne elementy tradycyjnej japońskiej architektury;
- relacja architektury z naturą i planowanie ogrodów;
- japońska architektura sakralna i jej odmiany;
- najstarsze japońskie zabytki architektoniczne i względność ich datowania;
- wpływy tradycji na współczesnych architektów japońskich.

Liczba stron: 174

Format: 203 x 203 mm

Okładka: miękka ze skrzydełkami

Data wydania: grudzień 2023

Cena detaliczna: 69,90 zł

Do kupienia na: <https://ksiegarniajaponska.pl/ksiazki/3031-przepych-i-asceza-przewodnik-po-tradycyjnej-architekturze-japonskiej.html>